

KarmeLe Rotaetxe AmusatEgiren hilberria

2013ko maiatzaren 1ean utzi gintuen KarmeLe Rotaetxek, 7 hilabeteko gaixotasun larri eta mingarri baten ondoren. 2011tik bizkarreko minez, biriketako minbizia zuela jakinda heriotzari aurre egin zion, adorez, laurogei eta hainbat urte zituela. Udaberria jaiotzen ikusiko ez zuela esan arren medikuek, heriotzarekin borrokatu zen eta iragarpenek ziotena baino hilabete gehiago iraun, burua beti oso. Azken egunetan Bilboko Guimon klinikan egon zen, ondo zainduta. Senarra –Jose Miguel Rincón–, senitarteko eta lagun ugari izan zituen ondoan.

Maiatzaren 6an Karmeleri azken agurra egiteko bildu ginen Bilbon, Abandoko San Bizente Martiriaren elizan, senitartekoak, lagunak eta Euskaltzaindiko nahiz unibertsitateko jendea, osteka. KarmeLek berak aurretiaz zehatz-zehatz banandua zuen euskararen eta gaztelaniaren partea bere hil-mezan. Fededuna zen, eliza katolikoaren hierarkiaren jokabidearekin ados ez zen arren. Bizkaiko Derio herriko kanposantuan datza hobiratua.

KarmeLe oso ezaguna zen Bilbon eta euskararen mundu akademikoan. Zuetariko askok nik baino hobeto ezagutu zenuten alderdi askotan. Hark berak eta Euskaltzaindiak eskatuta, ohore zait haren hilberri txosten hau zuen aurrean irakurtzea. Eskerrak zor dizkiot KarmeLe zenari berari, Jose Migel alargunari, Anjel Zelaieta, Xabier Kintana, Lutxi Alberdi, Josune Olabarria, Patxi Goenaga eta Battittu Coyos-i, txosten honetako xehetasun batzuegatik.

Bilbon jaio zen KarmeLe II. Errepublikako urteetan. Aita, Fidel Rotaetxe, administratzailea zen, Manu Sotaren idazkaria gerra aurrean. Aitaita, aitaren partetik, Zeanuriko baserri batekoa zen. Ama, Juanita AmusatEgi, Enkarterrietakoa, irakaslea ogibidez. Oso diziplinatua omen

zen ama. Aitabitxi Manu edo Imanol Sota izan zuen, antzerkigile abertzale aipatua eta euskaltzain urgazle izendatua 1957an. Karmelek ahizpa bat izan zuen –duela 5 bat urte zendua–, haren partetik bi iloba, eta neba bat, oraindino bizi dena.

Ume zela, Karmelek 1936ko gerra ezagutu zuen Bilbon. Aita errefuxiatuen arduraduna izan zen. Bilbo faxisten eskuetan jausi baino lehen, azkenetariko itsasontzi batean alde egin zuten familiako guztiek eta Bordele inguruan jarri bizitzen. Han eman zuen Karmelek ume eta gazte denborako parte bat. Han hasi zen ikasten, eskola publikoan, eta gero batxillergoa egin Bordeleko lizeo batean, frantsesez. Frantziako hezkuntzak kritikoa izaten erakutsi zion, ez baita hori gaur egun oso arrunta den kualitatea mundu akademikoan.

Bilbora itzuli zen nebarekin aititaren etxera, eta ostera ere batxillerra eta Estatu-azterketa edo *errebalida* egin behar izan zituen 6 urtez. Batxillerra Unamuno Institutoan; errebalida, berriz, Valladoliden, eta ez edozelan gero!: 40 ikasletatik 20 aurkeztu eta bik bakarrik gainditu errebalida, bietatik bat Karmele.

Batxiller ikasketak amaituta, unibertsitateko karrera ikasteko dirurik ez zuela-eta, lanean hasi behar izan zuen. Takigrafia eta mekanografia ikasi eta zuzendaritza-idazkari lanpostua eskuratu zuen General Electrican, Bilboko bulego batean, eta gero Etxebarriko Laminaciones en Bandas-en. Langile fina zen, mailaz maila igotzen ari zen, ugazabak poz-pez ziren harekin. Gero *au pair* egon zen Londresen eta ondoren Gizarte-Lana (Asistente Social) karrera –Bilboko Gotzaitegiarena– hasi zen ikasten. Eta oso ondo zebilen baina azken urtean kanpora bota zuten: moja irakasle batek entzun ei zuen “que no era española”. Diktaduraren zapalketa dastatuko zuen 1958 edo 1959an ere Larrinagako kartzelan 3 astez, isuna ez ordaintzeagatik: Julen Madariagaren bidai-bulegoa itxia zela iragartzen zuen kartela ikusita

“¡Qué sinvergüenzas!” esan eta inguruan kaleko jantziekin zeuden poliziek atxilo eramane. Zorionez, aitak harreman onak zituen eta laster atera zen.

Neska gazte alaia, festazalea, koketa, apaina eta ederra zen Karmele, begi berde diztiratsuekin. Ballet klasikoa ikasten zuen Olaetatarrekin; Lurdes Olaeta lagun mina zuen. Musika klasikoa ere beti izan zuen gogoko. Uda partean, Bakion egoten zen: Madariagatarren lagun ziren Rotaetxetarrak, Esther Madariaga lagun mina zuen. Valentzian oporretan zela, Jose Migel ezagutu zuen, geroago haren senarra izango zena. 1957 ingurutsua zen eta 25-26 urte izango zituen Karmelek.

Euskarak eta irakaskuntzak aldatu zuten Karmeleren bizitza. Gurasoak euskaldunak ez izan arren, euskara maite izaten erakutsi zioten. General Electrican zegoela hasi zen euskara ikasten Tere Egileor lagunarekin. Baina batez ere Xabier Peña izan zen euskara irakatsi eta maitatzen irakatsi ziona. Eskolak hiru aldiz aldatu behar izan zituzten; poliziak ikasleen fitxak eskatzen zituen, euskalzale guztiak fitxatuta zeuden. Mendira osterak egiten zituzten eta giro horretan ezagutu zuen Alfontso Irigoien; gero San Anton Orfeoian eta Euskaltzaindiaren egoitzan ere elkar ikusiko zuten, eta lagunak egin ziren. Bizkaiko Muxika herrian ere 2 uda eman zituen Karmelek Enbeitatarren etxean euskara praktikatzeko; Aste Santuko oporretan Gernikan izaten zen, han lagunak zituen eta. Karmelek bere ahaleginez ikasi zuen euskara, diktadurapeko urte gaitzetan. Euskaldundu zen buruz eta bihotzez; harrezkero euskararen irakaskuntza eta ikerkuntzan eman du bizitza osoa, horretan langile nekaezina izan da hil arte.

Euskararen etorkizunaz arduratuta bizi izan zen. Ilusio handia jarri zuen euskararen indartzean; Euskal Herriaren burujabetza osoa lortzeko tresnatzat zeukan euskara, eta ardura eza aurpegiratzen zien jeltzaleei;

zalantzatik esperantzara igaro zen Estatutuaren ondoren, 1980 inguruan, ikusirik hizkuntza politikaren helburua euskalduntzea zela; geroago, ordea, etsitu samar zegoen, ohartuta inbertsio handiak eginda gero hizkuntzaren ezagutzan aurreratu zela baina erabilpenean ez.

Queridos familiares, amigas y amigos de Karmele. La multitud de gente en el funeral celebrado en S. Vicente de Abando el día 6 del pasado mayo demostró que Karmele era una persona muy conocida y querida en Bilbao y en los medios universitarios o académicos euskaldunes. Personalmente me admiró su entereza al afrontar los últimos tramos de su vida, y su cariño hacia mí y mi familia, especialmente a los niños. Muchas de las cosas que he contado aquí en euskera las conoceis mejor que yo ¿Qué os voy a contar yo que no sepais de Karmele?

José Migel me ha informado que los Rotaetxe eran oriundos de Zeanuri y los Amusategi de las Encartaciones. Que su padre fue administrativo y encargado de los refugiados durante la guerra, y su madre maestra. Que los padres no sabían euskera pero le enseñaron a amar esta lengua. Que su padrino fue Manu Sota, por cierto uno de los autores más representativos del teatro nacionalista vasco en castellano y euskera en Bilbao y Vizcaya durante la República y la guerra.

Como sabeis, la familia se refugió cerca de Burdeos, y Karmele estudió en la escuela pública francesa, completando el liceo; pero al volver a Bilbao tuvo de nuevo que hacer el bachillerato y la reválida. Ella misma ha dicho en una entrevista concedida a Angel Zelaieta que la escuela pública francesa le enseñó a ser crítica.

Karmele tuvo que trabajar para poder un día estudiar. Era una administrativa eficiente y una mujer guapísima con unos ojos verdes que

llamaban la atención. Estudiaba ballet con los Olaeta, era amiga de Lurdes Olaeta. Una chica muy animada, amiga de las fiestas. Se puso a estudiar la carrera de Asistente social, con buen rendimiento académico, pero en el último año la expulsaron porque, según las monjas que dirigían el centro, había dicho que “no era española. Estuvo, además, en la cárcel de Larrinaga unas tres semanas simplemente por proferir “¡Qué sinvergüenzas!” al ver un cartel que anunciaba el cierre de una oficina de turismo, propiedad de Julen Madariaga.

El euskera y la enseñanza cambiaron la vida de Karmele. Karmele aprendió el euskera con su propio esfuerzo. Tuvo la suerte de encontrarse con un gran pedagogo, Xabier Peña –a quien Karmele recordaba con cariño– que además de enseñarle la lengua del país, le enseñó a amarla. Sabeis que estaba preocupada por el porvenir del euskera. Sentía con dolor que la fama de los vascos en el mundo se iba empañando y manifestó públicamente en la prensa su oposición a los asesinatos.

30 bat urte zituela, 1962an Deustuko Unibertsitatean hasi zen Frantses Filologia ikasten eta frantsesa irakasten, eta 16 urtez jarraitu (1962-1978). Arejita euskaltzainak gogoratu digu lehenago ere eman izan zituela frantseseko eskolak eskolapioetan, 1960-1963 bitartean, J.M. Mokoroaren ordezkotza, eta Mokoroarekin harreman estua izan zuela (*Deia*, 2013/05/06). Frantses Filologia karreraren amaieran, Gradu Azterketa egin, eta lehenengo lizentziaduna eta ikasturte hartan bakarra izan zen Karmele (1967).

Tesina prestatzeko asmotan zela, Saenz de Santamaria jesuitak Aita Coloma jesuitari buruz egiteko proposatu, baina Karmelek nor eta Simone de Beauvoir aukeratu: “Simone de Beauvoir, nobelagile” (“Simone de Beauvoir, romancière”). André Fabiani Literaturako

Irakaslea aukeratu zuen zuzendari. Haren bitartez lortu zuen Beauvoir-ekin hitzordua eta buruz buru mintzatu ziren birritan. 1967ko ekaina zen. Simone de Beauvoir-ek zoriondu egin zuen Karmele frantsesez bikain mintzatzen zelako, eta oso pozik zen haren lanagatik. Simone de Beauvoir aukeratzea ez zen batere ohikoa garai haietan hegoaldeko parte honetan, ohikoa ez zen legez emakume batek unibertsitatean ikastea: bost-sei baino ez ziren izango ikasle emakumeak Deustuko Unibertsitatean. Karmelerena izan zen lehenengo tesina Frantses Filologian, eta Bikain kalifikazioa jaso zuen. Bere erabaki ausartarekin Karmelek unibertsitatea aurrerabidean jarri zuen eta erakutsi emakumea ez dela “bigarren sexua”.

Izan ere, Karmele feminista zen, errebeldea zelako eta Beauvoir-en eraginagatik; beti defendatu zuen feminismoa. Emakumeak intelektualen foroan agertzea garrantzitsutzat zeukan –nahiz horretarako gizonezkoei baino askoz gehiago eskatzen zitzaien–, eta harro zegoen jakintsuekin jendaurren agertzeaz. Etxahun Iruri pastorgileari galdetu zion zergatik ez ziren agertzen emakumeak pastoraletan (*Anaitasuna*, 194. zk, 1970-08-30). Tradizioak ez zuen asetzen; aitzitik, garai berriei egokitzea, emakumearen presentzia aldarrikatzen zuen.

Irakaskuntzara bultzatu zuen Aita Cortina jesuitak, baita, agian, amaren etsenpluak, eta bere kontzientziak ere bai: “gure herrian, gaurko egoeran, bakoitzak bere buruari galdetu behar lioke, ea benetako eskubiderik dadukan edozein lanbide edo profesio aukeratzeko. Zeren herriaren etorkizunari batez ere begiratu bear baitiogu” idatzi zuen *Anaitasuna* aldizkariko artikuluan batean, euskal irakasleen premiaz jardutean (*Anaitasuna*, 213. zk., 1971/06/15). Irakaslearen profesionaltasuna eskatzen zuen.

Euskara irakasten hasi zen Deustuko Unibertsitatean, Patxi Altunarekin batera: euskarazko lehen eskolak izan ziren, dohainik eta

nahi zutenei eskainiak, ikasle zituela Isabel Lertxundi, Juan Manuel Eguiagaray, Hernan Urrutia, eta beste zenbait.

Irakaskuntza, berriz, euskal kulturarekin lotu zuen. Euskal kultura ekintzen zalea eta ekintzailea zen. 1968an Bilboko Euskal Jakintzaren Astea–Semana Cultural Vasca antolatu zuen, gutxi batzuen laguntzarekin. Diktaturako giro beldurgarri eta itogarrian oso garrantzitsua izan zen baimen ofizialak eta dirua lortzea, eta jendea eta hizlari ospetsuak ekartzea. Barandiaran, Aresti, Mitxelena etab. ekartzea erdietsi zuen; Arestiren hitzaldiko eskandalua gorabehera, arrakastatsua izan zen Bilboko Euskal Jakintzaren Astea. Harrezkero beste leku askotan antolatu ziren halako kultura asteak.

Garai hartan Karmelek ez zuen huts egiten euskal kultura ekitaldietara, aipatu *Anaitasuna* aldizkariko haren kronikak lekuko (1970-1971). Eta orduan bezala 30 urte geroago ere ez.

1971n ezkondu zen Garain (Bizkaia) Jose Migel Rincón ekonomilari eta informatika irakaslearekin.

Artean tesia prestatzen ari zen. Karmelek garbi zeukan euskara mintzatuari buruz egin nahi zuela, nahiz eta halako pentsamendurik ez egon inguruko euskalarien artean. Lovaina eta Dakar-eko unibertsitateko irakasle Jean Donneux hizkuntzalariarekin hasi zen inkestak egiten ikasten, Ondarroan. Mitxelena aukeratu zuen zuzendari, 1968an Bilboko Euskal Jakintzaren Astean ezagutu baitzuen. Hamar urtez tesia lantzen jardun zuen; Ondarroarako joan-etorriak ez zituen harrezkero inoiz ahaztuko, hango informatzaile onak ere ez. Tesia Salamankan aurkeztu zuen 1977ko ekainean, “Estudio estructural del euskara de Ondarroa” izenburupean. Kalifikazioa: Bikain cum laude.

Ondoren, Martin Mateo errektoreak baimenduta, Bilboko Unibertsitate Autonomoan euskarazko lehenengo eskolak ematen hasi zen. Urte horretan Kazetaritzako Unitate Delegatua sortu zen eta horrela

sartu ofizialki euskararen irakaskuntza unibertsitate publikoan, Karmele izanik arduraduna eta koordinatzailea. Bi urte eman zituen horretan. 1979an Euskal Herriko Unibertsitatearen Gasteizko Filologia eta Geografia-Historiako Fakultatea sortzean, hara joan zen, ilusioz beterik, Mitxelenaren onespenez. 1982an irakasle funtzionario eratzikia izateko oposizioak irabazi zituen Madrilen, eta hartara bihurtu zen Linguistika Orokorreko jakintza arloaren hasle.

1983-1984 urteetan Bilbon Filologia Fakultate publikoa sortzeko ahaleginak egin zituen, huts egin zutenak, proiektu horrek aurkari gehiago eta boteretsuagoak baitzituen politika eta unibertsitate agintarien artean; giroa zakartu zelarik, ez zituen une goxoak bizi izan.

1987an Hizkuntzalaritza Orokorreko katedra irabazi zuen. Gero, Soziolinguistika ere irakatsi zuen. Gasteizko Filologia Fakultatean ia 20 urtean irakatsita gero, 1998an Leioako Zientzia Politikoko lizentziaturan “Hizkuntza Politika” irakatsi zuen euskaraz eta erdaraz, baita doktoradutzako ikastaroak eman. 2001. urteaz geroz Irakasle Emerito izanda ere, doktoradutza ikastaroak ematen jarraitu zuen Hizkuntza Eskubideez eta Europako Hizkuntza Politikaz.

Karmelek gogoko zuen unibertsitateko giroa. Azken hilabeteetan ere, gaixotasun larria zuela, irrikaz zegoen unibertsitatera joan, jendearekin jardun eta hango saltsa miazkatzeko.

Karmele empezó a estudiar como alumna en la Universidad de Deusto en 1962, y al mismo tiempo a enseñar como profesora de la Escuela de Idiomas de la universidad. Se licenció en 1967: fue la primera y única licenciada de Filología Francesa.

Su tesina sobre la escritora y filósofa del feminismo Simone de Beauvoir (“Simone de Beauvoir, romanière” (novelista) fue inusual y abrió un camino. Para ese trabajo se entrevistó en dos ocasiones con la

famosa escritora, que se quedó asombrada de lo bien que hablaba Karmele el francés, y mostró entusiasmo por el trabajo que estaba llevando a cabo. Karmele defendía siempre el feminismo porque era rebelde. Representaba a un tipo de mujer vasca intelectual, que podía parecer rara; una mujer que tomaba parte en los foros intelectuales y se mostraba orgullosa de representar a las de su género.

En los años 1968-1971 fue una activista de la cultura vasca. Organizó la Semana de la Cultura Vasca en el colegio Santiago Apostol en 1968, cuyo éxito impulsó a organizar otras similares en muchos otros sitios. Eran tiempos de dictadura y terror.

Fue también pionera en la enseñanza del euskera: en la Universidad de Deusto con P. Altuna y en la recién creada Universidad de Bilbao.

Tras 10 años de preparación, en 1977 defendió la tesis doctoral *Estudio estructural del euskara de Ondarroa* en Salamanca bajo la dirección de K. Mitxelena, que fue publicada el año siguiente por el editor L. Zugaza, y en la que analizaba el euskera hablado. Tras 15 años de profesora en la Universidad de Deusto y dos en Leioa, en 1979 pasó a la Facultad de Filología y Geografía e Historia de Vitoria-Gasteiz, y en 1982, siendo profesora adjunta, introdujo el área de conocimiento de Lingüística General en dicha facultad, donde permaneció hasta 1998 en que volvió a la Facultad de CC. Sociales y de la Comunicación de Leioa, pasando a ser Profesora emérita en 2001. Aun así, siguió impartiendo clases de doctorado o investigando hasta un año o dos antes de su muerte, prácticamente. Hecho bastante insólito, por cierto.

Karmele ikerlaria izan da batez ere. 3 liburu eta 124 artikuluru utzi dizkigu. Bere liburu ezagunena, tesia: *Estudio estructural del euskara de*

Ondarroa (L. Zugaza, 1978), Estrukturalismoaren eskolaren joerako liburu honetan euskara mintzatua aztertu du; geroagoko ikerlan askoren oinarria izan da liburu hori Karmelerentzat. Beste liburu bat ere aipagarria da: *Sociolinguística* (1987). Bere ikerlanak gazteleraz, frantsesez eta euskaraz publikatu ditu, hiru hizkuntzen artean oreka bilatuz eta artikulu batzuetan hiru hizkuntzak aldizkatuz; nazioarteko kongresuetan batez ere frantsesa baliatu du. Euskal Herriko aldizkarietan 8 bat artikulu argitaratu ditu *Euskera*-n, denak euskaraz; *Fontes Linguae Vasconum*-en 5 eta *Anuario del Seminario de Filología Vasca Julio de Urquijo*-n bat edo beste.

Karmeleren ikergai nagusiak euskal hizkuntzalaritza eta soziolinguistika arlokoak izan dira. Zehatzago, honako hauek: ergatiboa eta datiboa; azentua eta doinua; euskararen norma, normatibizazioa eta normalizazioa; enklitikoak eta gramatikalizazio prozesuak, eta, hein bat gutxiago, semantika edo dialektologia. Soziolinguistikan: euskararen gizarte hedapena, hizkuntza politika eta plangintza, eta code switching edo kode trukitzea. Gai horietan jardun du etengabe 30 urtez.

Karmelek bere ekarpen nagusizat zeuzkan bi gauza: baieztatu izana euskara ez zela hizkuntza flexiboa, eranskaria baizik, eta azpimarratu izana ergatiboaren subjektu funtzioa. Auzi biotan Mitxelenarekin eztabaidak izan zituen. Apaltasunez esan zidan harro zegoela bi ekarpen horientatik. Gero, azentu-oihartzuna delako hipotesia defendatu izana ere aipatzen zuen.

Haren iritzian euskarari buruz jakiteko hizkuntzalaritza ezagutu behar da, baita hizkuntzen tipologia. Puntu honi dagokionez, haren ustez, euskarak badu bere nortasuna –ikasteko zaila eta korapilotsua da– baina antzekotasun handiak ditu Europako beste hizkuntza batzuekin, ezaugarri komun ugari errepikatzen baitira maila guztietan Europako hizkuntza askotan. Beste iritzi zenbait ere maiz errepikatzen zituen:

adib., euskal aditza soildu beharra, errazago ikasteko asmoz; edo, batuak kaltetuena suertatu dela eta, bizkaierarentzat arau malguagoak aplikatu beharra (esaterako, -gaz soziatibo atzizkia onartzea).

Aipa ditzagun Karmeleren curriculumaren beste alderdi batzuk. Tesi zenbaiten zuzendaria izan da, baita beste batzuen epaimahaikoa, adib. Battittu Coyos euskaltzainarena. J. Juaristi edo M. Ricaren tesinen zuzendaria ere izan zen Deustuko Unibertsitatean.

Nazioarteko hizkuntzalari-elkarte, kongresu eta proiektuetan parte hartu du. Société Internationale de Linguistique Fonctionnelle (SILF), Association Internationale de Linguistique Appliquée eta New York Academy of Science-ko kide izan da (Hizkuntzalaritza sailean). Baita Espainiako Sociedad Española de Lingüística-koa eta Kataluniako Grup Català de Sociolinguística-koa, orobat elkarte horrek ateratako *Treballs* soziolinguistika-aldizkariaren Aholku Batzordekoa.

Euskal Herrian Eusko Ikaskuntza eta Euskaltzaindikoa izan da. Euskaltzaindiaren urgazle izendatua 1979an, ohorezko euskaltzaina 2004an. Euskaltzaindian Euskalariekin Harremanak delako batzordean kontseilari izan da (1981-1983), halaber Dialektologia batzordeko kide (1981-1989), Euskalkien Ikerketa azpibatzerdekoa (1989-1995) eta Sustapen Batzordeko aholkularia azken 6 urteetan (2007-2013). Batez ere Gramatika Batzordean jardun izan du 31 urtez (1981-2012), batzorde horren 7 liburutatik 4tan txostengile izanik eta beste 2ren prestaketan parte harturik. Gramatika Batzordea sortu baino lehenago ere parte hartu zuen euskara batuaren finkatze aldiko eztabaidetan, adib. Bergarako Biltzarrean (1978).

Europar proiektu zenbaitetan ere partaide izan da. Esaterako, European Science Foundation erakundearen Code-Switching programan (1993-1995), edo EUROTYP proiektuan (Europako hizkuntzen tipologia

aztertu duena). Emaizta gisa argitaratutako liburu bietan ere parte hartu du.

Proiektu eta kongresuen kariatara, munduko toki askotan egonda: Parisen 40 aldiz, 6 aldiz Kanadan, Japonian, Argentinan, Txilen, Kieven, Köenigsbergen, Singapurren etab.

Karmelek harreman estuak zituen funtzionalistekin, Martineten dizipuluekin: J. Maurais kanadiarra, Christos Clairis greziarra –Karmeleren lagun mina–, Henriette Walter, etab. Karmele bera izan zen Martinet-en laudatioaren egilea Euskal Herriko Unibertsitateak Martinet doktore *honoris causa* izendatu zuenean (1992). Funtzionalistentzat Karmele zen aditua euskara gaietan eta, dirudienez, hari omenaldi bat egitekotan dira Société Internationale de Linguistique Fonctionnelle elkarteak.

Etxeko unibertsitateetan ere adiskidantza edota lankidetzak harremanak izan zituen askorekin, adib. A. Eguzkitza euskaltzain zenarekin eta Maitena Etxebarria edo Rosa de Diego irakasleekin. 2008an Mendebalde Kultura Alkarteak omenaldia egin zion, besteak beste bizkai-euskararen zalea zelako.

Amaitzeko, hiru zertzeladaz gogoratu nahi ditugu Karmeleren eginak eta hark utzitako ondarea:

Lehenengo, emakume azarri eta behargina izan da, kultura ekintzailea eta irakaskuntzan bidegilea: Frantses Filologiako lehen ikasle lizentziaduna Deustuko Unibertsitatean, lehen euskara irakaslea Deustuko unibertsitatean eta UPV-EHUan, eta Hizkuntzalaritza Orokorra izeneko Jakintza Arloarena sortzailea Gasteizko Filologia eta Geografia-Historia Fakultatean.

Bigarren, ikertzaile emankorra izan da, euskararen azterketari maila zientifikoa eta ikuspegi kritikoa ematen ahalegindu izan dena beti.

Hirugarren, gure hizkuntzaren ordezkari nabarmenatariko bat izan da kanpoko hizkuntzalaritza foroetan 30 bat urtez. Aldi berean, ikerkuntza eta bizitzako gozamina elkarrekin ezkontzen jakin du, senarrarekin batera munduan zehar bidaiatzen ibilia baita bazter ederrak ikusten, ikerkuntza-lana bizitzaren gozamenarekin ezkonduz.

Goian bego.

Karmele ha sido, sobre todo, una gran y profunda investigadora. Ha sido autora de 3 libros y 124 artículos sobre temas de sociolingüística y lingüística vasca (por ej., el ergativo, la tipología de lenguas, la alternancia de código castellano-euskera, etc). Una importante producción, cuantitativa y cualitativamente, y en 3 idiomas: euskara, castellano y francés.

Ha sido miembro de asociaciones internacionales de lingüística, como la New York Academy of Science y la Société Internationale de Linguistique Fonctionnelle (SILF), con la que estaba especialmente vinculada. Ella fue la que leyó el laudatio de André Martinet, jefe de filas de la Escuela Funcionalista, cuando fue investido doctor *honoris causa* en la universidad pública vasca en 1992. También formó parte de asociaciones de lingüística y sociolingüística de Catalunya, España y País Vasco.

Era miembro de Eusko Ikaskuntza y Euskaltzaindia, miembro correspondiente de esta última desde 1979 y de Honor desde 2004; trabajó en varias comisiones, sobre todo en la de Gramática, desde que se creó en 1981, durante 31 años, participando como autora de ponencias en 4 libros publicados por la comisión.

Ha participado también en varios proyectos europeos. Y con motivo de ponencias y comunicaciones a congresos ha viajado por el

mundo junto a su marido, demostrando que el trabajo y el goce de la vida no son incompatibles.

Para acabar este acto, quiero dar las gracias a Jose Miguel en mi nombre y, si se me permite, en el de la comunidad universitaria y científica euskaldun, por la ayuda real y apoyo moral prestado a Karmele, por sacrificar parte de su tiempo y recordarle a Karmele que tenía el deber de investigar como profesional y como euskaldun.

Siempre recordaremos a Karmele como alumna y profesora pionera de la enseñanza del euskera en la universidad –entre otras cosas–, como profunda e incansable investigadora en lingüística vasca y como embajadora nuestra en foros internacionales.

Descanse en paz.

Bilbon, 2014ko urtarrilaren 31n

Xabier Altzibar